

ГІСТОРЫЯ БЕЛАРУСІ

ЧАЦВЕРТЫ ТОМ

БЕЛАРУСЬ У СКЛАДЗЕ

РАСІЙСКОЙ ІМПЕРЫІ

4

ГІСТОРЫЯ БЕЛАРУСІ

У ШАСЦІ ТАМАХ

МІНСК УП "ЭКАПЕРСПЕКТЫВА" 2005

ГІСТОРЫЯ БЕЛАРУСІ

ТОМ ЧАЦВЁРТЫ

БЕЛАРУСЬ У СКЛАДЗЕ
РАСІЙСКОЙ ІМПЕРЫІ
(канец XVIII - пачатак XX ст.)

МІНСК УП "ЭКАПЕРСПЕКТЫВА" 2005

УДК 947.6
ББК 63.4 (4Бел)
Г 51

Рэдакцыйная калегія:

М.Касцюк (галоўны рэдактар), У. Навіцкі (намеснік галоўнага рэдактара),
Ю. Бохан, Г. Галенчанка, П. Лойка, М. Чарняўскі, Г. Штыхаў, В. Яноўская

Рэдактары тома:

В. Яноўская, С. Рудовіч

Аўтары:

М. Біч, В. Яноўская, С. Рудовіч, В. Панюціч, А. Філатава,
А. Кіштымаў, М. Сакалова, У. Філякоў, Я. Насытка,
С. Кузняева, А. Ціхаміраў, Н. Анофранка, А. Ерашэвіч

Г 51 **Гісторыя Беларусі: У 6 т. Т. 4. Беларусь у складзе Расійскай імперыі (канец XVIII – пачатак XX ст.) / М. Біч, В. Яноўская, С. Рудовіч і інш.; Рэдкал.: М.Касцюк (гал. рэд.) і інш. – Мн.: Экаперспектыва, 2005. – 519 с.; іл.**

ISBN 985-469-104-7.

У чацвёртым томе разглядаецца мінулае нашай Бацькаўшчыны ў перыяд знаходжання беларускіх зямель у складзе Расійскай імперыі: з канца XVIII ст. да 1917 г. У гэты час на тэрыторыі Беларусі адбываліся падзеі агульнарасійскага, еўрапейскага і нават сусветнага маштабаў.

Разлічана на навукоўцаў, аспірантаў, студэнтаў, выкладчыкаў гісторыі, усіх, хто цікавіцца гісторыяй Беларусі.

УДК 947.6
ББК 63.4 (4Бел)

ISBN 985-469-104-7 (Т. 4)
ISBN 985-6598-19-2

© Калектыў аўтараў, 2005
© Афармленне. УП "Экаперспектыва", 2005

ЗМЕСТ

Уступ (А.Кіштымаў, С.Рудовіч, В.Яноўская).....	5
Гістарыяграфія (М.Біч, В.Яноўская, С.Рудовіч, А.Філатава, А.Кіштымаў, М.Сакалова, У.Філякоў, Я.Насытка, А.Ерашэвіч).....	6
Крыніцы (М.Біч, В.Яноўская, С.Рудовіч, А.Філатава, А.Кіштымаў, М.Сакалова, У.Філякоў, Я.Насытка, А.Ерашэвіч, Н.Анофранка).....	29
Нашыя творчыя працы ў Беларусі (М.Сакалова, В.Яноўская, Я.Насытка, У.Філякоў, С.Рудовіч).....	42

РАЗДЗЕЛ 1

БЕЛАРУСЬ НА СХІЛЕ ФЕАДАЛЬНА-ПРЫГОННІЦКАЙ ЭПОХІ (канец XVIII – 50-я гг. XIX ст.)

Глава 1. ПАЛІТЫЧНАЕ СТАНОВІШЧА БЕЛАРУСІ ў СКЛАДЗЕ РАСІЙСКОЙ ІМПЕРЫІ	49
1. Новыя органы і рэжым улады (А.Філатава).....	49
2. Насельніцтва (Я.Насытка).....	57
3. Канфесіянальна-нацыянальная палітыка царскага ўрада (А.Філатава).....	67
4. Вайна 1812 г. і Беларусь (А.Філатава).....	75
5. Палітычны рух. Паўстанне 1830–1831 гг. (А.Філатава).....	86
6. Грамадскі рух у 30 – 50-я гг. (М.Сакалова).....	94
Глава 2. САЦЫЯЛЬНА-ЭКАНАМІЧНАЕ РАЗВІЦЦЕ. КРЫЗІС ФЕАДАЛЬНА-ПРЫГОННІЦКАЙ СІСТЭМЫ	102
1. Сельская гаспадарка. Рэформа П.Кісялёва. Становішча сялян (В.Панюціч).....	102
2. Антыпрыгонніцкі рух сялян (В.Панюціч).....	112
3. Прамысловасць. Шляхі зносін. Гандаль (А.Кіштымаў).....	118
4. Гары і мястэчкі (А.Кіштымаў).....	128
Глава 3. КУЛЬТУРА	137
1. Асвета. Навука. Друк. Бібліятэкі (С.Кузьмева).....	137
2. Фальклор. Літаратура. Мастацтва (У.Філякоў).....	150

РАЗДЗЕЛ 2

СТАНАЎЛЕННЕ БУРЖУАЗНАГА ГРАМАДСТВА (60 – 90-я гг. XIX ст.)

Глава 1. БУРЖУАЗНЫЯ РЭФОРМЫ І КОНТРРЭФОРМЫ. АСАБЛІВАСЦІ ПАЛІТЫКІ ЦАРЫЗМУ ў БЕЛАРУСІ	158
1. Аграрныя рэформы другой паловы XIX ст. (В.Панюціч).....	158
2. Рэформы дзяржаўных інстытутаў і мясцовага кіравання. Контррэформы (А.Кіштымаў).....	170
3. Канфесіянальная палітыка ўлад (В.Яноўская).....	179
Глава 2. ПЕРАХОД ДА КАПІТАЛІСТЫЧНАЙ РЫНАЧНАЙ ГАСПАДАРКІ	187
1. Развіццё капіталістычных адносін у вёсцы. Феадальна-прыгонніцкія перажыткі (В.Панюціч).....	187
2. Прамысловасць. Транспарт. Гандаль. Крэдыт (А.Кіштымаў).....	199
3. Сацыяльная трансфармацыя беларускага грамадства пад уплывам развіцця прамысловасці, транспарту, гандлю (А.Кіштымаў).....	210
4. Эвалюцыя сацыяльнай структуры сельскага насельніцтва (В.Панюціч).....	216
5. Этнадемаграфічныя характарыстыкі (Я.Насытка).....	222

Глава 3. ГРАМАДСКІ РУХ.....	233
1. Паўстанне 1863 – 1864 гг. у Беларусі (М.Біч).....	233
2. Сялянскія хваляванні (В.Панюціч).....	243
3. Рабочых рух (М.Біч).....	252
4. Развіццё грамадскага руху ў 70–90-х гг. (М.Сакалова).....	259
5. Зараджэнне беларускага нацыянальна-палітычнага руху (М.Біч).....	269

Глава 4. КУЛЬТУРА БЕЛАРУСІ.....	277
1. Асвета. Навука. Друк (У.Філякоў).....	277
2. Літаратура і мастацтва (У.Філякоў).....	283
3. Побыт. Ахова здароўя (Я.Насытка).....	292

РАЗДЗЕЛ 3

БЕЛАРУСЬ У ПАЧАТКУ ХХ СТ.

Глава 1. РЭВАЛЮЦЫЯ 1905–1907 гг. У БЕЛАРУСІ (М.Біч).....	301
1. Наспяванне рэвалюцыйнай сітуацыі. Партыйна-палітычныя плыні і арганізацыі.....	301
2. Наступленне рэвалюцыі. Палітычныя ўступкі царызму.....	314
3. Грамадска-палітычная барацьба ў час адступлення рэвалюцыі.....	326
4. Беларускі нацыянальны рух у перыяд рэвалюцыі.....	337

Глава 2. САЦЫЯЛЬНА-ЭКАНАМІЧНАЕ РАЗВІЦЦЁ.....	346
1. Сельская гаспадарка і аграрная рэформа П.Сталыпіна (В.Панюціч).....	346
2. Пачатак індустрыялізацыі. Урбанізацыйныя працэсы (А.Кіштымаў).....	360
3. Дэмаграфічныя працэсы. Ахова здароўя (Я.Насытка).....	369
4. Масавая эміграцыя з Беларусі. Пачатак фарміравання беларускай дыяспары (А.Ціхаміраў).....	376

Глава 3. ТРЭЦЯЧЭРВЕНСКІ РЭЖЫМ У БЕЛАРУСІ. ГРАМАДСКІ РУХ.....	385
1. Усталяванне палітычнай рэакцыі. Барацьба “заходнерускіх” і польскіх нацыяналістычных групавак з беларускім нацыянальным рухам. Увядзенне земстваў (В.Яноўская).....	385
2. Становішча ў рэвалюцыйным лагеры. Змены ў рабочым і сялянскім руху (М.Біч).....	394
3. Беларускі нацыянальны рух у час трэцячэрвёнскага рэжыму. Газета “Наша ніва” (М.Біч).....	401

Глава 4. КУЛЬТУРА (У.Філякоў).....	409
1. Навучальныя ўстановы. Фарміраванне інтэлігенцыі. Навука.....	409
2. Літаратура. Друк. Мастацтва.....	420

Глава 5. БЕЛАРУСЬ У ГАДЫ ПЕРШАЙ СУСВЕТНАЙ ВАЙНЫ (С.Рудовіч).....	434
1. Становішча Беларусі ў пачатковы перыяд вайны.....	434
2. Заходняя Беларусь пад нямецкай акупацыяй.....	446
3. Становішча ва Усходняй Беларусі.....	455
4. Перамога Лютаўскай рэвалюцыі. Грамадскі рух (люты–чэрвень 1917 г.).....	463
5. Наростанне сацыяльна-палітычнай нестабільнасці ў ліпені – кастрычніку 1917 г.	476

Заклучэнне (А.Кіштымаў, С.Рудовіч, В.Яноўская).....	487
Бібліяграфія.....	489
Храналогія гісторыі Беларусі ў складзе Расійскай імперыі.....	494
Паказальнік імёнаў (А.Ерашэвіч).....	503
Геаграфічны паказальнік (Н.Ануфранка).....	511

Навуковае выданне
Біч Міхаіл,
Яноўская Валянціна,
Рудовіч Станіслаў і інш.

Гісторыя Беларусі
У шасці тамах

Чацвёрты том

БЕЛАРУСЬ У СКЛАДЗЕ РАСІЙСКОЙ ІМПЕРЫІ
(канец XVIII – пачатак XX ст.)

Рэдактар *Л. Салаўёва*

Падпісана ў друк з гатовых дыяпазітываў 23.12.2004. Фармат 70 x 100/16.
Друк афсетны. Папера афсетная. Гарнітура Petersburg. Ум. друкарск. 42,25. Ул.-выд. арк. 47,7.
Тыраж 3030 экз. Заказ № 22.

Унітарнае прадпрыемства «Экаперспектыва». Ліцэнзія ЛВ № 2330/0133393 ад 19.07.2004 г.
220043, г. Мінск, праспект Ф. Скарыны, 95.

Надрукавана на ўчастку аператыўнай паліграфіі ФТП НАНБ.
Ліцэнзія ЛП № 2330/0133131 ад 30.04.2004 г.
220141, Мінск, вул. Купрэвіча, 10.

ISBN 985-469-104-7

9 789854 691046